

GRØNLANDS HISTORIE IV

Af adjunkt *Finn Gad*

1925–1954

Det var forudsætningen for lovene 1908 og 1912, at en revision skulle ske efter en halvsnes års forløb. Derfor blev der i 1920 nedsat en kommission med dette formål for øje, og i den fik tre grønlændere sæde. Så vidt var man altså kommet, at man fra lovgivningsmagts side fandt det på sin plads at tage den indfødte befolkning med på råd. Kommissionen afgav betænkning i 1923 og afslørede kun på overfladen de store modsætninger, der faktisk havde hersket. De mere konservative sejrede over de mere reformivrige, der fremsatte forslag, som nu – tredive år efter – virker alt for forsigtige.

Principperne og ændringerne, som kommissionen var enedes om, blev til grundliggende for *styrelsesloven af 1925*. Den centrale forvaltning forblev hos Grønlands styrelse, hvorunder handelen sorterede. Som et direktorat lå styrelsen under indenrigsministeriet, dog for kirke- og skolesagers vedkommende under kirkeministeriet. Senere ændredes dette til, at styrelsen i alle sager sorterede under statsministeriet, således som det er den dag i dag.

Den lokale forvaltning bevarede kommuneinddelingen med tilhørende kommuneråd og de to landsråd. Man ønskede imidlertid at genopvække de gode sider ved de gamle forstanderskabers distriktsråd, især samarbejdet mellem de udsendte tjenestemænd og den lokale befolkning. Hver af landsdelene blev derfor inddelt i sysler, omfattende flere kommuner og almindeligvis svarende til et kolonidistrikt. I spidsen for hvert syssel stod et sysselråd ledet af en af landsfogeden beskikket sysselmand, der tillige var dommer i sysselretten.

Sysselrådet bestod almindeligvis af lige mange udsendte tjenestemænd og grønlandsk fødte lokale repræsentanter. Disse sidste bestod af syslets kommunerådsformænd og landsrådsmedlem(mer). Sysselrådet valgte, suppleret med kredsens kommunerådsmedlemmer, kredsens landsrådsmedlem. Iøvrigt beskæftigede rådet sig med at yde husbygningshjælp og -lån, erhvervshjælp og -lån, invalideunderstøttelser, alderdomsunderstøttelse o.l., samt godkendte kommunale vedtægter. Det nedsatte forskellige udvalg, der førte tilsyn med kirkegård, skole, sundhedsforhold o.s.v.

Kommunerådene vedblev med at yde hjælp af kommunekassens midler og at holde orden i kommunen.

Landsrådene, ledet af landsfogeden henholdsvis i Godthåb og i Godhavn, beskæftigede sig med de for hver landsdel særlige sager, samt bevilgede større lån (fåreavls- og fiskerilån); men desuden havde landsrådene ret til at udtale sig om sager og love, der gjaldt hele Vestgrønland.

De midler, der var henlagt til de forskellige råds forvaltning, skaffedes ved en afgift på 20 % af de indhandlede, hjemsendte produkter og 2 % af alle lønninger til fastansatte. Beløbene fordeltes efter bestemte regler til de forskellige kasser.

Befolkningen deltes i to grupper: personer under grønlandsk lov og personer under dansk lov; denne deling var ikke motiveret ud fra racemæssige synspunkter, men ud fra ønsket om at behandle den grønlandske befolkning efter de retsprincipper, dens retstradition og det særlige milieu indebar.

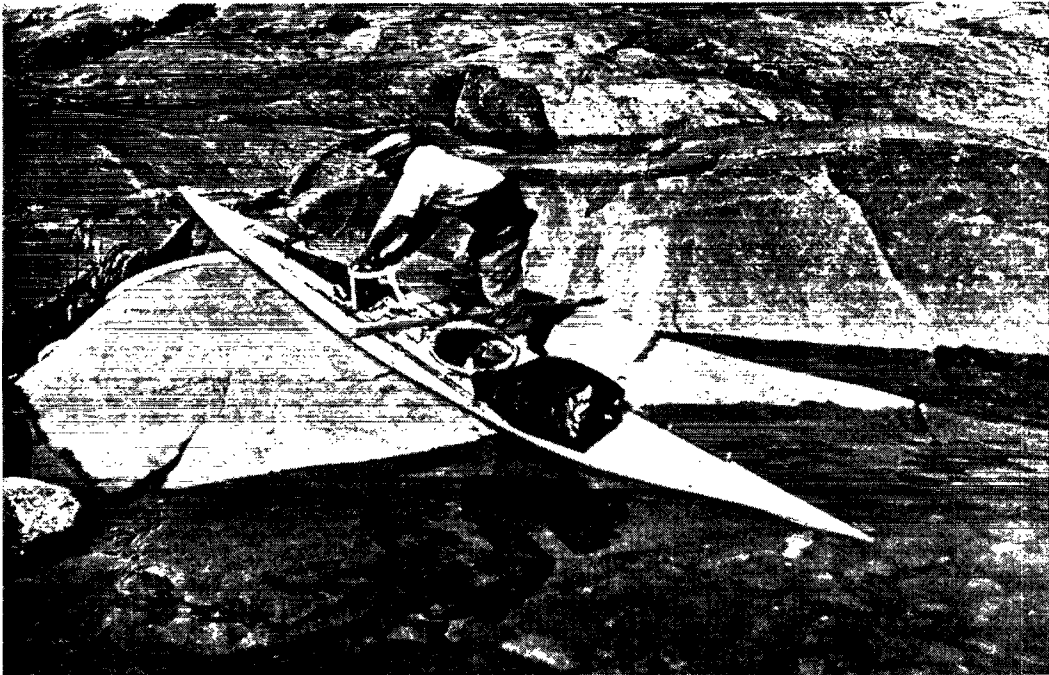
På grundlag af styrelsesloven af 1925 blev sundhedsvæsenet udbygget. Muligheden for ansættelse af flere distriktslæger skabtes, og i hver landsdel beskikkedes en kredslæge. I løbet af perioden 1925 til 1939 søgte man at forbedre arbejdsforholdene for lægerne, hvis vigtigste opgave blev at bekæmpe tuberkulosen. I denne kamp deltog det private initiativ ved oprettelsen af børnesanatorier i Sukkertoppen og Umanak, efter 1945 i Julianehåb og Jakobshavn.

Styrelsesloven havde imidlertid fastslået princippet om, at det grønlandske samfund økonomisk skulle hvile i sig selv. Kun på eet punkt fraveg man dette, idet udgifterne til alderdomsunderstøttelserne skulle tages fra det almindelige budget for social for-
sorg i Danmark.

Gennemførelsen af dette økonomiske princip iøvrigt bevirkede, at det var begrænsede midler, styrelsen havde at operere med. Derved blev initiativet på forhånd i betydelig grad stækket. En hjælp var indtægterne fra kryolitbrydningen, hvor koncessionsafgiften, senere statens andel i aktieudbyttet, gav et pænt tilskud til budgettet. Gennemgående balancerede de grønlandske regnskaber op imod den anden verdenskrig med ca. 5 mill. kr. årligt.

Alene af denne grund måtte styrelsen handle med en vis forsigtighed. Man kunne ikke kaste sig ud i større og mere risikable projekter. På den anden side hindrede forsigtigheden styrelsen i at følge tilstrækkelig hurtigt med udviklingen af de nye erhverv. Herved blev initiativet også i Grønland såvel blandt private erhververe som blandt tjenestemændene bremsset.

Det grønlandske samfund oplevede imidlertid fra 1920 til 1935 en tilvækst på 23 %. Fra 1855 til 1954 er befolkningen mere end fordoblet. Denne forøgelse hænger sammen med relativt bedre ernærings- og sundhedsvilkår, ikke mindst bedre læge- og fødsels-
hjælp. Baggrunden synes gennemgående at være en forbedret økonomi. Dog må alt ses i forhold til hvordan vilkårene var tidligere, ligesom folketallet i sig selv er talmæssigt lille, men tilvæksten procentvis stor.

Kajakken gøres klar til fangstrejse.

Foto: Chr. Kryger

De to nye erhverv, der gav grønlænderne forøgede indtjeningsmuligheder, fåreavlen og fiskeriet, udviklede sig rask til trods for styrelsens knappe midler. I 1919 var der ialt 950 får og lam, men i 1948 var der ca. 20.000. Erhvervet er yderst sårbart. Blot en enkel vinters uheldige klimatiske forhold kan bringe katastrofale tab. Således halveredes besætningen i løbet af vinteren 1948–1949. Alligevel har der udviklet sig en forholdsvis velstående stand af fast bosiddende fåreavlere i Julianehåb distrikt. Erhvervet støttes af fåreavlsstationen med dens videnskabeligt uddannede ledelse.

Fiskeriet blev lige fra begyndelsen understøttet på samme vis ved videnskabelige undersøgelser af de havbiologiske forhold. Allerede 1911 oprettede man fiskeristationer, hvor man havde konstateret rigelige torskeforekomster. Fra 1923 begyndte indhandlingen af torsk i rensset og afnakket tilstand til saltning. Tre år efter begyndte saltfiskproduktionen at stige med rivende hast. Fiskeriet blev fremhjulpet ved relativt små midler; større og mindre, gennemgående ret primitive, salthuse blev bygget. Overalt gjorde det sig gældende, at man gik langsomt til værks, dels fordi man manglede kapital, dels fordi man ikke turde fæste al for dyb tillid til torskeforekomsternes stabilitet – og således heller ikke havde vovet at investere den helt store kapital, selvom man havde haft den.

I løbet af årene indtil 1939 viste det sig imidlertid, at fiskeriet (af torsk, helleflynder, hellefisk, havkal, havkat, rødfisk, laks og rejer) trods al den risiko, der var forbundet

dermed, måtte blive det erhverv, som hovedparten af det vestgrønlandske samfund måtte bygge sin nærmeste fremtid på. Sælfangsten var i stadig tilbagegang. Manglen på skind og spæk henviste grønlanderne til køb i butikken af tøj, sko, brændsel og belysningsmidler. Dertil krævedes der penge, der dels kunne tjenes ved fiskeriet, dels ved mere eller mindre fast arbejde i koloniens tjeneste. Efterhånden blev der ikke så få driftige fiskere, enkelte sluttede sig sammen i bådelaag; men i kolonierne især udviklede der sig et pjalteproletariat, der byggede sit liv på indtægter som lejet arbejdskraft ved tilfældigt arbejde, og som ernærede sig ved skonrogger, skibskiks, en torsk i ny og næ, tobak og sve-sker. Imens voksede fiskemængden.

Konsekvensen af de voksende fiskerimuligheder blev, at andre fiskerinationer begyndte at interessere sig for de grønlandske farvande, således i første række portugisere og franskmænd, der i større og større målestok fiskede på bankerne uden for det grønlandske territorialfarvand. Færingerne søgte til de grønlandske fiskepladser, delvis fordi de blev slået ud på deres egne. Som støtte for deres fiskeri søgte færingerne adgang til de grønlandske kyster. 1927 blev derfor Færingehavnen åbnet. Ti år efter blev den internationaliseret. Denne ene havn viste sig imidlertid ikke at være nok, og i 1937 blev ialt fire havne gjort tilgængelige for færingerne.

Billedet af vore dages Grønland begyndte at tegne sig. Ligesom den økonomiske indsats i mellemkrigsårene var tøvende og bundet af kapitalmangel, således blev den kulturelle indsats uden virkelig epokegørende resultater. For så vidt var det et kulturelt spring – i relativ forstand – at man med loven af 1925 indførte danskundervisning i børneskolen, delvis efter grønlandernes eget ønske. De nye erhverv, der måtte ende i en overgang fra naturaløkonomi til pengeøkonomi, krævede et nyt kulturgrundlag for at kunne udvikles. Dette kunne blandt andet på den mest naturlige måde skabes gennem større danskundskaber. Derigennem ville den almindelige grønlander blive i stand til at skaffe sig alskens viden, som det ikke var muligt at formidle via det grønlandske sprog. Ad sproglig vej skulle altså grønlandernes horisont udvides.

Dette indebar imidlertid ikke, at man slækkede på udgivelsen af litteratur på grønlandsk, dels original, dels oversat. Trykning af såvel skønlitteratur som oplysende små og større arbejder voksede omend i beskedent omfang og bekostet af foreninger og institutioner. Men behovet for læsestof blev ikke på langt nær dækket deraf.

Adskillige moderne kulturelementer fandt i løbet af perioden 1925–39 vej til det grønlandske samfund, således film, radio, grammofoon o. s. v. Radiotelegrafien splintrede den hidtidige afsondrethed.

Faktisk betød hele dette spæde kulturelle skifte tillige med de nye erhverv monopolets begyndende forvitring, samtidig med at det ikke-grønlandske fiskeri skød brecher i monopolets vaklende mur udefra. Alligevel blev monopolets grundlag af styrelsesloven af 1925 fastholdt, mens man på samme tid opretholdt fiktionen om, at monopolets skulle

arbejde hen mod sin egen ophævelse. Den åbne konflikt i 1930-33 med Norge om Østgrønland, afsluttet med Haag-dommen, var i højere grad en styrkelse end svækkelse af monopolet; det var fra da af folkeretsligt understreget.

I Grønland arbejdede man langsomt og uden mange spring inden for de givne rammer. Kirkens og skolens virksomhed søgte at samarbejde den grønlandske og den danske tradition og udvikle denne linje. Ungdomsuddannelsen blev væsentligt forbedret og udvidet både i selve Grønland og ved efteruddannelsen i Danmark.

I slutningen af 30'erne var der imidlertid tydelige tendenser til utålmodighed, parret med en vis træg træthed, at spore i det grønlandske samfund. Man havde en vag fornemmelse af, at det hele gik for langsomt, og at alt initiativ visnede. Direktørskiftet 1938 og udvalgsforhandlinger i rigsdagen 1939 tydede på, at der var ændringer under opsejling. Krigsudbruddet og besættelsen af Danmark skar imidlertid alle dengang aktuelle muligheder brat af.

Den 9. april 1940 vågnede Grønland bogstavelig talt op til en totalt ændret situation, der tvang de små spredte samfund langs kysten til at søge sammen og finde en fælles balance ved egen hjælp midt i verdens vilde kehraus. Af forsyningsmæssige grunde blev kontakten med USA hurtigst muligt sluttet. I slutningen af maj oprettede USA et konsulat i Godthåb.

Derefter gjaldt det om at opbygge et administrationsapparat i Grønland med de forhåndenværende kræfter og ligeledes få enkelte grønlandskyndige placeret i USA. Det sidste lykkedes samme sommer, Green(land)-del(egation), hvorimod det tog hele vinteren 1940-41 at få centralkontoret i Godthåb etableret og forsynet med tilstrækkelig arbejdskraft. Daværende landsfoged *Eske Brun* ledede fra maj 1941 til krigens slutning administrationen i Grønland.

Man fastholdt som administrationens økonomiske princip, så vidt det overhovedet var muligt, at klare alle forpligtelser uden at stifte gæld og – ligeledes så vidt muligt – at fastholde pris- og lønniveauet i Grønland. Takket være kryolithen lykkedes det at undgå gæld til udlandet. Prisniveauet kunne imidlertid ikke i længden forblive intakt, hvorimod man fastholdt lønningsniveauet. Principielt ville man endvidere fortsat følge den linje, der hidtil var fulgt af Grønlands styrelse, således at man ikke ved krigens slutning stillede den danske stat over for fuldbyrdede kendsgerninger, der gik på tværs af gældende love og bestemmelser, men på den anden side så vidt muligt udbyggede det bestående i forlængelse med den hidtil fulgte linje til gavn for grønlandske erhverv. Endelig kunne man naturligvis ikke opretholde tilstande og forhold, som det ville volde unødigt besvær og rummede økonomiske vanskeligheder at hævde.

Dette sidste blev på trods af principperne drivbænken for de nye vækster, der viste sig levedygtige. De to landsråd holdt af praktiske grunde fællesmøder, fællesskabet mellem syd og nord i økonomisk og erhvervsmæssig henseende var for det grønlandske samfund

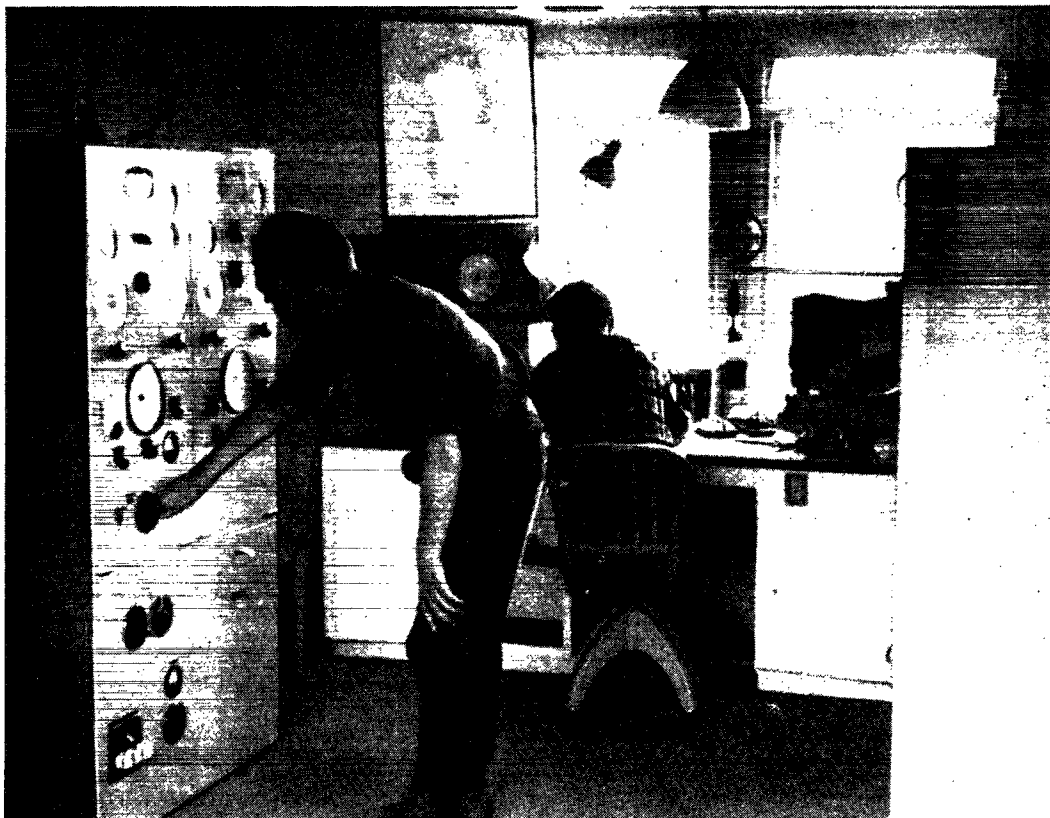
vel nok de to vigtigste og kraftigst virkende kendsgerninger. Rationaliseringen af skibstonnagen, den kraftige besejling, de mange små og store afgørelser, der nu ved centraliseringen af administrationen blev truffet langt hurtigere end før i selve Grønland – alt dette og så appellen til den enkelte om større arbejdsindsats virkede stærkt ind på det grønlandske samfund og gjorde, at det ikke var det samme Grønland, der måtte afbryde forbindelsen med Danmark i 1940, som det, der igen knyttede forbindelsen over Atlanten 5. maj 1945.

Den ændrede verdenspolitiske situation for hele det arktiske område bidrog vel mest af alt til at dreje udviklingen for det grønlandske samfund. Luftvåbnets afgørende betydning i den moderne krigsførelse placerede de arktiske lande centralt. Polhavet er blevet til et middelhav. Fra Grønlands sydspids kan lufrummet over den nordlige Atlant dækkes. De dybe fjorddale giver muligheder for luftbaser. For det nordamerikanske forsvar er beherskelsen af disse muligheder af vital betydning. For den allierede strategi og forsyning var herredømmet over dette arktiske, trafikale tomrum og udnyttelsen af det et uhyre vigtigt led i forsvars- og angrebskæden. Tysk aktivitet på Østgrønland satte fart i udviklingen. 9. april 1941 blev den såkaldte »Kauffmann-traktat« om Grønlands forsvar sluttet med USA. I maj begyndte arbejdet på flyvebasen ved Narssarsuaq, og i september landede de første fly på den.

I løbet af de følgende måneder og år spredtes vejrmeldingsstationer langs vestkysten, og baserne i Søndre Strømfjord og øst for Angmagssalik blev bygget. Aktiviteten voksede med USA's direkte deltagelse i krigen. Til sikring af og rekognoscering i den nordøstgrønlandske, sårbare zone udrustede den grønlandske administration med amerikansk hjælp den østgrønlandske slædepatrulje, hvis heltemodige, dristige og slidssomme vagttjeneste effektivt hindrede, at tyskerne bed sig fast i disse egne, skønt det ikke skortede på initiativ dertil.

Efter krigen skulle »Kauffmann-traktaten« automatisk ophæves; men det trak i langdrag. Imens ændrede den verdenspolitiske situation sig. Sikringen af Nordamerikas arktiske flanke var stadig aktuel i USA's forsvarspolitik. Da Atlant-pagten blev indgået, og Danmarks deltagelse i den blev en kendsgerning, gled spørgsmålet om Grønlands forsvar ind i det samlede NATO-forsvarssystem. Resultatet blev undertegnelsen af en overenskomst mellem USA og Danmark 27. april 1951, der i hovedtræk går ud på, at den danske flåde tager sig af det maritime forsvar, hvorimod USA ved oprettelse og vedligeholdelse af baser tager sig af luft- og landforsvaret. I henhold hertil blev baserne udbygget og deres antal forøget. I løbet af sommeren 1951 blev det enorme luftfartcentrum ved Thule anlagt.

I tråd med dette og i kraft af Danmarks forpligtelser som medlem af FN blev vejrmeldetjenesten i tilslutning til den internationale trafikflyvningsorganisation (ICAO) udvidet med stationer langs hele Grønlands kyst, sidst med den dristige oprettelse af

Interiør fra moderne vejr- og radiostation, Mestersvig i Central-Østgrønland.

Foto: Chr. Vibe

station Nord på nordkysten, hvor ellers intet menneske frister tilværelsen. Pejlestationer af forskellige typer sikrer trafikken. Fyr- og vagervæsenet har afmærket de vigtigste farvande langs vestkysten.

Trafikflyvningen over Arcticum tog i efterkrigstiden fart og kulminerede med SAS's oprettelse af normale flyruter via Søndre Strømfjord 1954.

Ligesom Grønlands udenrigspolitiske situation så at sige var statisk afventende fra 1945 til 1950, for derefter hastigt at udvikle sig, således syntes det grønlandske samfund at foretage en march på stedet i omtrent det samme tidsrum, for derefter pludselig at se veje til en ny fremtid blive sprængt.

Til trods for at man redeligt havde søgt at undgå fuldbyrdede nye kendsgerninger ved genoptagelsen af forbindelsen med Danmark 1945, var det umuligt for det grønlandske samfund brat at skulle affinde sig med at vende tilbage til status 1939. Skønt det ikke manglede på kræfter, der gik ind for en sådan politik, viste det sig dog ikke muligt helt at forbigå krigsårenes erfaringer, som om de ikke eksisterede.

Derfor forsøgte man i 1945-46 at drøfte mulighederne for en *beskeden* udbygning. Efter forhandlinger med rigsdagens grønlandsudvalg udsendtes en betænkning, der skitserede en femårsplan, som straks blev genstand for stærk kritik. Der blev taget alt for lidt hensyn til den i realiteten totalt ændrede situation, og som følge deraf var planerne i alle henseender utilstrækkelige.

I løbet af sommeren 1946 opnåede pressen, at en delegation af journalister fra forskellige blade kom til Grønland. En række stærkt kritiske artikler så efter denne rejse dages lys. Der syntes imidlertid ikke at ske noget af den grund, hvorfor kritikken fortsatte. Kravet om en dybtgående kommissionsbehandling af de grønlandske problemer blev rejst. Sommeren 1948 besluttede statsminister *Hans Hedtoft* at gøre sig bekendt med forholdene i Vestgrønland ved selvsyn.

Statsministeren forhandlede under denne rejse med landsrådene og forelagde dem sine planer. Med rådernes billigelse af disse planer vendte han tilbage, overbevist om at kommissionsbehandling af alle grønlandske problemer var en tvingende nødvendighed. 1949 blev en kommission da også nedsat; grønlandere i relativt stort antal deltog i dens arbejde. At man stod foran et signalskifte, og at krigsårenes lære skulle tages til følge, blev med al tydelighed tilkendegivet ved, at *Eske Brun* blev udnævnt til direktør for Grønlands styrelse.

I foråret 1950 blev kommissionsbetænkningen offentliggjort. Den er dels en statusopgørelse, dels en drøftelse af problemerne, og dels en planlæggelse forslagsvis af fremtiden. På grundlag af den blev i første omgang 8 love ført gennem rigsdagen, alle underskrevet den 27. april. Dermed var grundlaget for det grønlandske samfunds nye fremtid lagt.

Det vil føre for vidt her at gennemgå ændringerne og nyordningen fra 1950 til dags dato i enkeltheder. Kun i allergroveste træk kan udviklingens etaper skildres, således at hovedlinjerne har mulighed for at tegne sig.

Monopolsystemet ophævedes i princippet. Den kgl. grønsl. Handel udskiltes fra administrationen. Det private initiativ og selvstændige næringsdrivende skal have råderum, dog med kommunal billigelse. Gennem erhvervslånefondet skal dette initiativ støttes. Monopolets hidtidige beskyttelse af de grønlandske erhverv opretholdes, for så vidt som en række produkter er afgiftspligtige til konjunkturudligningsfondet, der skal sikre grønlanderne mod risikoen ved verdensmarkedets prissvingninger. Disse produkter skal derfor sælges til en opkøbscentral; indtil en selvstændig grønlandsk central er oprettet, eventuelt på andelsbasis, fungerer Den kgl. grønsl. Handel som sådan. Til en vis grad bevares monopolet på den måde, men det er klart angivet, hvorledes udviklingen bortderfra skal udvikle sig.

Ændringerne i administrationen betød en nyinddeling af Grønland, således at Vestgrønland fra Upernavik til Kap Farvel danner et hele, ledet af landshøvdingen. Kom-

munernes antal er formindsket, men til gengæld er den enkelte kommunes omfang forøget. Kæmnerne bistår kommunalbestyrelserne ved administrationen og fører de lokale institutioners regnskaber. Valgretten til kommunalbestyrelserne og landsrådet blev lige og almindelige for alle bosatte over 23 år. Principielt er personer født i Grønland og personer født udenfor ligestillet over for loven.

Det gjaldt om at finde en konstant ligevægt mellem lokaladministrationen i Grønland og centraladministrationen i Danmark. Den kan imidlertid ikke etableres fuldtud, før opbygningen af det nye Grønland er delvis tilendebragt. Der er kun givet en rammeordning, således at praksis i hovedsagen får lov til at fastslå detaljerne, hvorom der så gives nærmere regler. Landsrådet er efter rammereglerne og den praksis, der nu i løbet af fire år har dannet sig, nærmest at sammenligne med et amtsråd med stærkt udvidede beføjelser. De midler, landråd og kommunalbestyrelser administrerer, skaffes ved afgifter på visse varer efter landsrådets nærmere indstilling.

Kirke og skole blev administrativt skilt. Skolen blev delvis omorganiseret. Det mest epokegørende var virkeliggørelsen af det grønlandske ønske om udvidet danskkundskab. Gennem de dobbeltsprogede skolars linjedeling i en grønlandsk-sproget og en dansk-sproget afdeling fra tredje skoleår søges danskkundskaberne forøget, ligesom udsendelse af dansktalende, danskuddannede lærerkræfter i størst muligt antal er blevet lovhjemlet. Administrationen af såvel kirke som skole blev placeret i Grønland, dog med bevarelsen af en kontrollerende og principiel myndighed hos centraladministrationen. Det samme gjaldt sundhedsvæsenet.

Retsvæsenets omordning fulgte 1951 med oprettelsen af kredsdomstole med lægdommere. Landsretten i Godthåb med juridisk uddannet dommer er appelinstant. Kriminalbetjente varetager opgaverne som politi og offentlige anklagere. 1954 fulgtes denne nyordning af den første kriminallov for Grønland, et i kriminalhistorien enestående lovarbejde.

Hele nyordningen og de stærke krav om teknisk udbygning, dels til støtte for erhvervene, dels til lettelse og forbedring af dagliglivets vilkår, medførte en hektisk byggevirksomhed i årene efter 1950. Kajanlæg, vandforsyningsanlæg, pakhuse, elværker, butikker, sygehuse, skoler, sanatorier, tjenesteboliger o. s. v. skal rejses hurtigst muligt. Dette medfører en strøm af teknikere og nødvendigheden af ikke-grønlandsk arbejdskraft. De forskellige anlæg er hovedsagelig i entreprise hos private firmaer. Omlægningen har imidlertid vist sig at være så omfattende og de tekniske vanskeligheder så store, at man gang efter gang har måttet ændre planerne, der forøvrigt igennem årene er blevet krydset af opgaver, der måtte løses omgående, rent bortset fra de hindringer, som uberegnelige klimatiske forhold har forårsaget.

Udviklingen medfører næsten som en selvfølge kritik, idet alle opgaver ikke kan løses på een gang. Rokker man ved et samfund, det være sig stort eller lille, viser det sig altid,

at de forskellige elementer, samfundet består af, hænger tættere sammen, end man forventer. Således også i Grønland, hvor ændringer på eet område straks har medført, at det blev kritiseret, at ændringer på andre områder var forsømt.

Den grønlandske befolkning har selv deltaget i denne kritik igennem landsrådet, igennem de nyoprettede fiskerforeninger og igennem den lokale presse, der er opstået i efterkrigsårene.

Til trods for at den grønlandske befolkning er blevet ramt af polio- og mæslingeepidemier, er den dog vokset jævnt i årene efter 1945. Sundhedsvæsenet har fået væsentlig bedre midler i kampen mod tuberkulosen. Efter kongeparrets rejse langs vestkysten 1952 blev en kampagne for tuberkulosebekæmpelsen i Grønland påbegyndt, samtidig med at man sendte et stort antal patienter til danske sanatorier. 1954 blev det store, nye sanatorium i Godthåb taget i brug.

Selvom fiskerierne blev støttet ved lynfryserier, filetskærerier, rejekondenseringsanlæg o.s.v., svarede væksten i indhandlingen og produktionen ikke til forventningerne. Det private, danske initiativ i fiskeriet kom i vanskeligheder og måtte søge økonomisk bistand hos staten. Fiskere udefra driver intenst fiskeri på bankerne med støtte i Færingehavn. En væsentlig hindring for at fiskeriet fra de grønlandske kyster kan komme til at give det grønlandske samfund den økonomiske gevinst, som der er muligheder for, er den spredte bosættelse, der var betingelsen for fortidens bærende erhverv.

En befolkningskoncentration er derfor forudsat af administrationen og understøttes ved lempelige husbygningsvilkår. Det gælder om at affolke de dårlige erhvervsområder og samle befolkningen i større bymæssige bebyggelser. Derved kan fiskerierne rationaliseres og forsynes med tilhørende industrielle anlæg. Overgangen fra naturaløkonomi til pengeøkonomi og det kulturelle arbejde især i skolen og ungdomsuddannelsen lettes betydeligt.

Ved den kraftige dagbladsdiskussion, ved kommissionsarbejdet og den relativt omfattende lovgivningsvirksomhed er det danske folk, den danske presse og ikke mindst lovgivningsmagten blevet draget ind i arbejdet for Grønland som ingensinde før. Ved grundlovsændringen af 1953 blev Grønland draget direkte ind i den lovgivende forsamling. Fra nu af taler to grønlandske repræsentanter på den grønlandske befolknings vegne i folketinget.

Grønlands nye position som et centralt led i flytrafikken over de store afstande og landets betydning for Atlant-forsvaret har bevirket, at øen i dag er en mere betydningsfuld del af det danske kongerige, end den nogensinde før har været. Alene i kraft heraf var grundlovsændringen berettiget. Samtidig og som en følge af kommissionsbetænkningen 1950 og den efterfølgende lovgivning måtte det grønlandske samfund overføres fra fortidens kolonistatus til at blive en ligeberettiget del af det større danske samfund. Landsrådet blev spurgt og gav enstemmigt sin tilslutning til ændringen.

Foto: Chr. Vibe

Grønlands storladne natur er den samme, som dengang nordboerne befolkede Vestgrønlands fjorde, men menneskenes kår har i de forløbne århundreder gennemgået en rivende udvikling, – og grønlænderne er blevet danske.

Med denne betydelige begivenhed i Grønlands historie er fællesskabet mellem grønlandsdanske og europadanske fastslået. Fra at være et land, fjernt liggende, hvor tiden tilsyneladende stod stille, hvor evigheden syntes anskueliggjort i indlandsisens majestæt og fjeldenes stivnede bølger, hvor idyl og tornerosesøvn kunne herske, men hvor hverdagen ofte gjorde sig gældende, barsk og ubønhørlig realistisk, så mennesket blev så uendelig lille over for naturens malende kræfter – fra en sådan fortid er Grønland i dag ved en lovmæssig virkende klimaforandring og under teknikkens tryllestav tvunget ind i en ny hverdag, hvor naturens kræfter vel stadig behersker livet, men hvor samhørigheden med den øvrige verden har stillet mennesket i Grønland over for en ny virkelighed. Livet bliver på mangfoldig vis lettere at leve der, men samtidig stilles der nye øjeblikkelige krav til de mennesker, der skal leve livet under de skiftende betingelser. Det er fortsat dansk forpligtelse at række landsfæller i Grønland en hjælpende hånd, for at de skal kunne tilfredsstille de nye krav, som livet og verdensudviklingen har stillet og fremtidig vil stille til dem.